

สถาปัตยกรรมตามสมัยนิยม

วีระ อินพัทธ

บทความเกี่ยวกับรูปแบบ (Style) ในสมัยนิยมของงานสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนนี้เขียนขึ้นโดยตระหนักว่าผู้ใช้อาคารมีรสนิยมด้านความงามที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย รวมทั้งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล กล่าวคือผู้ใช้แต่ละบุคคลอาจชอบรูปแบบของอาคารที่ต่างกัน การวิเคราะห์วิจารณ์จึงละเว้นการกล่าวถึงความถูก-ผิดของการใช้รูปแบบดังกล่าวในประเทศไทย แต่เป็นการกล่าวถึงความคิดเห็นในการนำมาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของไทย

ดังที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่า งานสถาปัตยกรรมที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมีรูปแบบที่นำเอาองค์ประกอบบางประการของงานสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิก, กอธิค, ทิวเดอร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมในอดีตของประเทศแถบตะวันตกมาผสมผสานในการออกแบบอาคารลักษณะของอาคารดังกล่าวปรากฏมากที่สุดในอาคารพักอาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารพักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในย่านชานเมืองของกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รวมทั้งมีปรากฏในอาคารสำนักงานตลอดจนอาคารที่มีขนาดใหญ่โตและซับซ้อนอย่างศูนย์การค้าหรือคอนโดมิเนียม

อาคารลักษณะสมัยใหม่ที่ผสมผสานองค์ประกอบเด่น ๆ ของงานสถาปัตยกรรมในอดีตของยุโรปตามที่กล่าวข้างต้นนับวันจะมีปรากฏมากขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบที่ค่อนข้างเด่นชัดของงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยยุคปัจจุบัน และกลายเป็นรูปแบบที่อยู่ในสมัยนิยมของคนทั่วไปซึ่งเรียกกันติดปากว่า “อาคารทรงยุโรป”

การรับเอาอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมต่างชาติเข้ามาในประเทศไทย เป็นเหตุการณ์ที่เคยปรากฏมาแล้วในอดีตหลายครั้ง¹ ดังเช่นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ไทยรับอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมจีนเข้ามา มีการสร้างงานสถาปัตยกรรมจีนหลายแห่ง รวมทั้งงานสถาปัตยกรรม

แบบไทยที่มีศิลปสถาปัตยกรรมจีนผสมอยู่ ดังเช่น วัดราชโอรส และในช่วงรัชกาลที่ 4-5 ได้รับอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมแบบยุโรป ในช่วงเวลาดังกล่าวสถานที่ราชการ ตลอดจน พระที่นั่งต่าง ๆ ล้วนเป็นอาคารแบบยุโรปหรือเป็นแบบยุโรปผสมกับงานสถาปัตยกรรมไทย อย่างเช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

การที่ปรากฏอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมในอดีตของยุโรปในงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในปัจจุบันนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง หนึ่งในปัจจัยดังกล่าวคงจะเป็นอิทธิพลจากระบบของงานสถาปัตยกรรมสมัย “หลังสมัยใหม่” (Post-Modern)² รวมทั้งรสนิยมของผู้ใช้ที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามผู้ออกแบบอาคารควรตระหนักว่ารูปแบบอย่างยุโรปที่นำมาใช้นั้น ไม่ใช่รูปแบบที่สืบทอดจากวัฒนธรรมในอดีตของประเทศที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ซึ่งอาจเกิดปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้นได้ ดังนั้นจึงควรพิจารณานำมาประยุกต์ใช้ด้วยความรอบคอบ เพื่อให้งานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นมามีประสิทธิภาพสูงสุดตามวัตถุประสงค์ ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาครอบคลุมถึงในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมดังกล่าว คือ ความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน และการพิจารณาด้านความงามทางสถาปัตยกรรม

ด้านประโยชน์ใช้สอย การสนองประโยชน์ใช้สอยนับเป็นเป้าหมายพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างอาคารขึ้นมา ดังนั้นอาคารที่ดีจึงจำเป็นต้องสนองประโยชน์ใช้สอยได้ดีเสียก่อน กล่าวคือนอกจากจะมีประเภทของเนื้อที่ใช้สอยต่าง ๆ เช่น ห้องนอน, ห้องน้ำ, ห้องครัว ฯลฯ ที่ครบถ้วนตามความต้องการในการใช้สอยและสามารถติดต่อกันได้สะดวกตามความจำเป็นแล้วการจัดภายในเนื้อที่ ทั้งการจัดเครื่องเรือนและการเสริมสร้างบรรยากาศด้วยการตกแต่งต่าง ๆ ควรพิจารณาให้เป็นไปตามพฤติกรรมการใช้สอยของผู้ใช้ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ ทั้งนี้ ผู้ออกแบบต้องตระหนักว่าพฤติกรรมการใช้สอยของคนไทยต่างไปจากชาวยุโรป และแม้แต่คนไทยด้วยกันก็ยังคงแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาอย่างละเอียดก่อนการออกแบบอาคาร ถ้าขาดการคำนึงในข้อนี้ก็อาจเกิดปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้สอยอาคารขึ้นได้ เป็นต้นว่าห้องครัวที่จัดเครื่องครัวตามแบบยุโรปและอยู่ภายในตัวอาคารตามลักษณะอาคารพักอาศัยแบบยุโรป อาจไม่เหมาะสมกับการปรุงอาหารแบบไทยซึ่งใช้วิธีปรุงที่แตกต่างกับชาวยุโรปและมีกลิ่นแรง อาจต้องพิจารณาแยกครัวไว้ต่างหากจากตัวบ้าน และจัดเครื่องครัวให้สอดคล้องกับการใช้สอยของเจ้าของ หรืออาจต้องมีครัวทั้งสองประเภทตามแต่กรณี หรือห้องอาหารที่จัดอย่างหรูหราตามแบบ

ยุโรป ย่อมไม่สอดคล้องกับลักษณะการรับประทานอาหารอย่างง่าย ๆ ตามแบบฉบับของสังคมไทย³ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนทางกายภาพของอาคารแบบยุโรปให้เหมาะสมกับผู้ใช้ซึ่งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของผู้ใช้แต่ละรายซึ่งแตกต่างกันไปในกรณีที่ผู้ใช้เคยได้รับวัฒนธรรมของยุโรปมา อาจมีการปรับเปลี่ยนทางกายภาพเพียงเล็กน้อยก็เกิดความสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สอยได้

นอกจากความสะดวกและความสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สอยตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงการป้องกันสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้ผู้ใช้อยู่ในสภาวะที่อยู่สบายภายในอาคารเป็นที่แน่นอนว่าอาคารแบบยุโรปนั้นเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศแบบยุโรปที่หนาวเย็น ซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะภูมิอากาศของประเทศไทยที่ร้อนชื้น มีฝนตกชุก เช่นเดียวกับอาคารเรือนไทยเดิมย่อมมีความเหมาะสมกับลักษณะภูมิอากาศของท้องถิ่น⁴ ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะของอาคารมีการยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงสูง มีการยื่นชายคายาวปกคลุมตัวอาคารเพื่อป้องกันแดดที่ร้อนจัดและฝนที่ตกชุก การนำรูปแบบของอาคารแบบยุโรปมาใช้ในประเทศไทย โดยไม่ดัดแปลงให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศจึงอาจพบปัญหาความไม่สบายในการอยู่อาศัย อาจพบว่าอาคารที่นำรูปแบบยุโรปมาผสมผสานในการ

ออกแบบบางหลังไม่มีชายคายื่นกันแดดและฝนตามแบบฉบับของอาคารทรงยุโรป หรือเปิดหน้าต่างในทิศทางที่รับแดดแต่ไม่รับลม หรือไม่มีหลังคาเชื่อมต่อระหว่างอาคารแต่ละหลัง ฯลฯ ย่อมเกิดปัญหาแดดส่องเข้ามาภายในอาคารและฝนสาด ทำให้ผู้ใช้ไม่สบายในการอยู่อาศัย และเป็นที่แน่นอนว่าผู้ใช้ต้องหาวิธีป้องกันสภาพภูมิอากาศที่ค่อนข้างรุนแรงดังกล่าวด้วยการใช้กระจกตัดแสง หรือติดม่านกันแสง หรือติดกันสาดเพิ่มเติมหรือติดระบบปรับอากาศ ฯลฯ เพื่อให้อยู่ในอาคารได้อย่างสบาย ทั้งนี้เพราะผู้ออกแบบไม่ได้คิดหาวิธีการในการป้องกันสภาพแวดล้อมภายนอกดังกล่าวไว้

ด้านผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ในการออกแบบอาคารผู้ออกแบบพึงระลึกไว้เสมอว่านอกจากจะเป็นการสร้างสิ่งให้อุ้มชีวิตมนุษย์ซึ่งต้องคำนึงถึงพฤติกรรมในการอยู่อาศัยดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้ออกแบบยังเป็นผู้สร้างหน้าตาของชุมชนอีกด้วย และอาคารที่ปรากฏขึ้นนี้จะป็นสิ่งหนึ่งในการสะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนในยุคนั้น ๆ ด้วย การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของอาคารอื่น ๆ ที่มีอยู่เดิมภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

โดยหลักการแล้วในการออกแบบอาคารผู้ออกแบบย่อมต้องศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของอาคารในสภาพแวดล้อมโดยรอบเสียก่อน เพื่อ

จะได้ออกแบบอาคารที่กลมกลืนกับอาคารในสภาพแวดล้อม หรือออกแบบอาคารที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพแวดล้อมของอาคาร ที่มีลักษณะเฉพาะ ที่มีคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรม ยิ่งต้องตระหนักถึงการสร้างอาคารที่มีลักษณะกลมกลืนไม่ขัดแย้งอันจะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมนั้น ดังจะเห็นได้ว่าในอดีต การสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทซึ่งเป็นอาคารแบบยุโรปในพระบรมมหาราชวังซึ่งเต็มไปด้วยอาคารแบบไทยประเพณี ได้มีการดัดแปลงให้หลังคาทรงมณฑปเรือนยอด⁵ ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนเป็นเอกภาพกับอาคารอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมโดยรอบ

สำหรับอาคารพักอาศัยที่มีลักษณะดัดแปลงรูปทรงจากยุโรปในหมู่บ้านจัดสรรที่ไม่มีสภาพแวดล้อมของอาคารเดิมที่มีคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมอยู่ ย่อมไม่อยู่ในกฎเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้น และสามารถสร้างรูปแบบเฉพาะภายในชุมชนย่อยนั้นได้ แต่อย่างอาคารพักอาศัยที่สร้างในตำแหน่งที่มีทัศนียภาพที่เห็นพระบรมธาตุคอยสุเทพ อันเป็นศิลปสถาปัตยกรรมแบบล้านนาซึ่งเป็นศิลปสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน และลักษณะสถาปัตยกรรมเช่นนี้มีปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนควรสร้างอาคารที่มีลักษณะกลมกลืนกัน การสร้างอาคารทรงยุโรปขึ้นในสถานที่เช่นนี้นับเป็นการสร้างสิ่งแปลกปลอมขึ้นใน

ชุมชน มีลักษณะที่ขัดแย้งกับอาคารในสภาพแวดล้อม ในกรณีเช่นนี้ควรมีการประยุกต์รูปทรงของอาคารให้สอดคล้องกับอาคารในสภาพแวดล้อมของชุมชน

การออกแบบอาคารในตำแหน่งที่ตั้งที่ล้อมรอบไปด้วยอาคารที่มีคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมต้องระมัดระวังในเรื่องรูปแบบ ซึ่งไม่ควรตอบสนองหรือนิยมด้านรูปแบบของผู้ใช้เพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงการเสริมคุณค่าให้กับสภาพแวดล้อมของชุมชนควบคู่กันไปด้วย

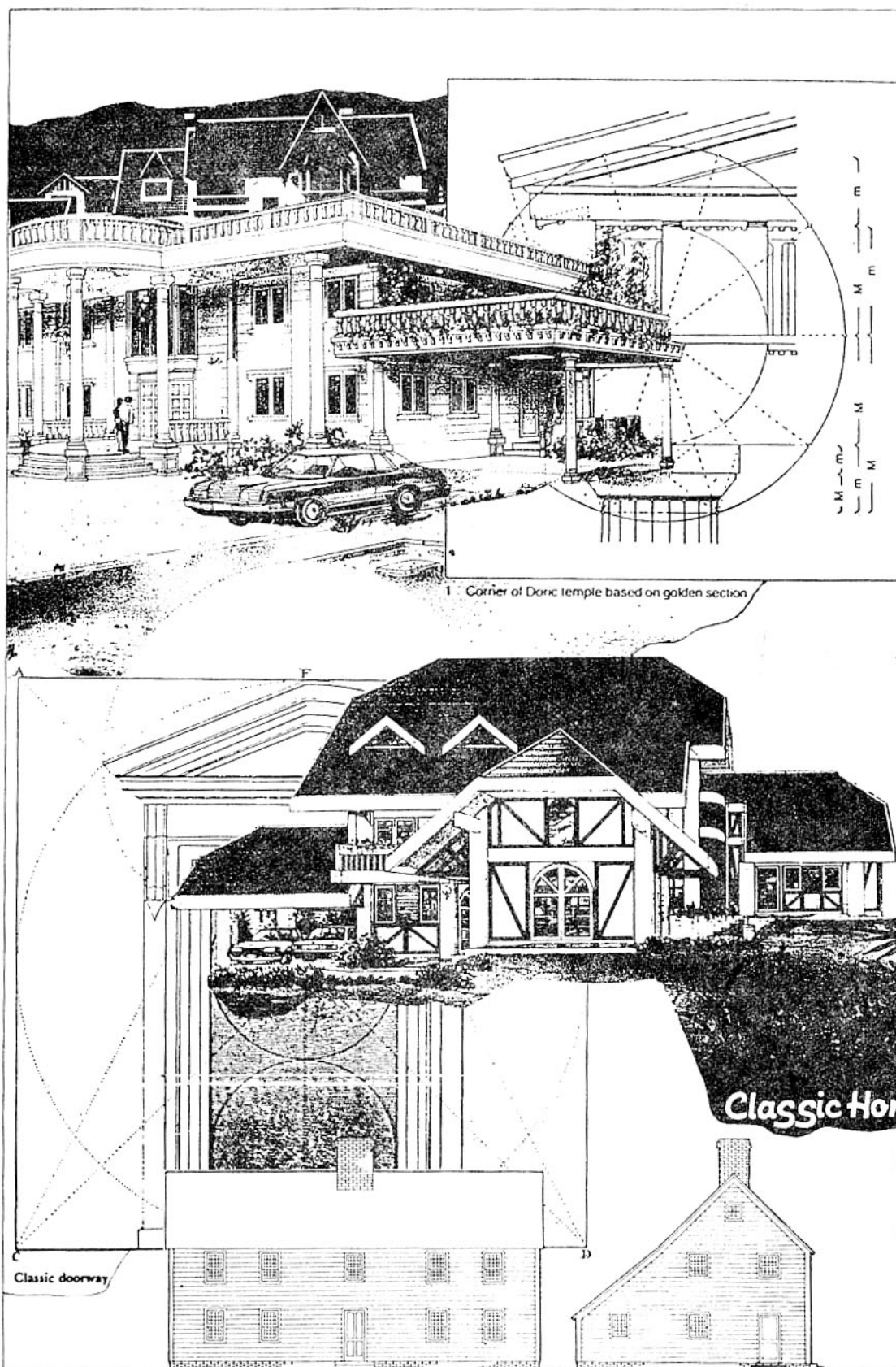
ด้านความงามทางสถาปัตยกรรม ในที่นี้จะขอกล่าวถึงศิลปะการออกแบบงานสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะ ซึ่งไม่ใช่สาระที่เกี่ยวกับความงามจิตรของแต่ละรูปแบบ

ในการนำเอารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมของยุโรปมาใช้ออกแบบอาคารดังที่ปรากฏอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการนำมาประยุกต์ใช้กับวัสดุและวิธีการก่อสร้างในปัจจุบัน หรือนำมาใช้โดยไม่ดัดแปลงก็ตาม คงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ออกแบบอาคารมีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปสถาปัตยกรรมที่เป็นต้นฉบับ จึงสามารถหยิบยืมองค์ประกอบบางประการมาใช้ในงานที่ออกแบบได้ และเป็นที่แน่นอนว่ายิ่งผู้ออกแบบมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่เป็นต้นแบบอย่างละเอียดลึกซึ้งก็ยังสามารถนำมาใช้หรือนำมาประยุกต์ใช้ได้ดียิ่งขึ้น

งานสถาปัตยกรรมในอดีตของยุโรปนั้น ไม่ว่าจะเป็นแบบคลาสสิก, กอธิค หรืออื่น ๆ นับว่ามีการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาช้านาน จนได้รูปแบบที่สง่างาม มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างไปจากงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคอื่นของโลก มีปรัชญาและระเบียบวิธีในการออกแบบที่เป็นแบบฉบับเฉพาะ เป็นต้นว่า การใช้สัดส่วนที่เรียกว่า “Golden Section” มากำหนดสัดส่วนต่าง ๆ ของอาคาร ตั้งแต่การออกแบบอาคารโดยรวมจนถึงการออกแบบองค์ประกอบย่อยอย่างลวดบัว, หัวเสา ฯลฯ ในกรณีที่ผู้ออกแบบมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวย่อมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือได้อาคารที่มีความงามทางสถาปัตยกรรมตั้งอาคารต้นแบบ ในทางตรงกันข้าม กรณีที่ผู้ออกแบบไม่มีความรู้ความเข้าใจในงานศิลปสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบฉบับอย่างดีเพียงพอแต่ให้ปรากฏว่าได้นำรูปแบบหรือองค์ประกอบมาใส่ไว้ในอาคารที่ออกแบบคงไม่แตกต่างกับยุคเริ่มต้นของการเกิดงานศิลปสถาปัตยกรรมสกุลนั้น ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาในการลองผิดลองถูกเพื่อพัฒนารูปแบบให้เหมาะสม มีความงามอีกช้านาน จึงจะได้รูปแบบที่สง่างามไม่ขัดตาอย่างที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ซึ่งกว่าจะได้รูปแบบที่มีความงามทางสถาปัตยกรรมดังกล่าว อาจพันยุคสมัยที่นิยมอาคารที่ดัดแปลงรูปแบบมาจากงานศิลปสถาปัตยกรรมในอดีตของยุโรปไปแล้ว

ด้วยเหตุนี้ ผู้ออกแบบอาคารรูปแบบดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปสถาปัตยกรรมที่เป็นต้นฉบับที่ดีพอเสียก่อนในการนำมาประยุกต์ใช้จึงจะได้อาคารที่สง่างามดังอาคารเดิม หรือเป็นการพัฒนาขั้นต่อไปเพื่อให้รูปแบบของอาคารเหมาะสม สวยงามยิ่งขึ้น ไม่ขัดตาด้วยเหตุที่ใช้เสาที่มีสัดส่วนเล็กหรือยาวเกินไป ไม่สัมพันธ์กับส่วนของอาคารที่เสารองรับอยู่ จนดูแล้วรู้สึกว่ามันคอง แข็งแรง หรือมีปล่องแสดงลักษณะของเตาผิงตามแบบบ้านในยุโรปที่ดูแล้วรู้สึกเพิ่มความร้อนแรงให้บรรยากาศภายในบ้าน หรือ ฯลฯ หลักการดังกล่าวนับเป็นหลักการทั่วไปไม่ว่าจะนำงานศิลปสถาปัตยกรรมในอดีตรูปแบบใดมาประยุกต์ใช้ ย่อมต้องเข้าใจเกี่ยวกับผลงานอันเป็นต้นฉบับอย่างละเอียดลึกซึ้งเสียก่อน การนำมาประยุกต์ใช้จึงจะสามารถกระทำได้อย่างเหมาะสม

รูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากงานศิลปสถาปัตยกรรมในอดีตของยุโรปซึ่งนับได้ว่ากำลังอยู่ในสมัยนิยมของผู้ใช้อาคารทั่วไป ในขณะที่สถาปนิกบางกลุ่มเรียกว่าเป็นแบบกำมะลอที่ไม่มีความค่าทางสถาปัตยกรรม และยังไม่เป็นที่ยอมรับดังเช่นรูปแบบสมัยใหม่ (Modern Style) ทั้งนี้คงเป็นเพราะรูปแบบดังกล่าวยังไม่

ได้มีการดัดแปลงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่, สภาพภูมิอากาศ ตลอดจนลักษณะดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งสำคัญในการออกแบบอาคาร ลักษณะดังกล่าวก็คือผู้ออกแบบต้องมีความรู้ลึก

ซึ่งในงานศิลปสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบฉบับและต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการประยุกต์รูปแบบเดิมในงานออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเฉพาะกรณีไป

เชิงอรรถ

¹ ผุสดี ทิพทัส, *ความเป็นมาของวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย, สยามสถาปัตย์ 25* (กรุงเทพ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525), หน้า 33–38.

² อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม *หลังสมัยใหม่* ได้จาก เต็ม วาสิกศิริ *สถาปัตยกรรมพันธุ์ใหม่ ภายใต้ยุคสมัยใหม่*. (กรุงเทพ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2527.

³ อ่านคำวิจารณ์งานสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบที่เคยเฟื่องฟูในอดีตของยุโรปได้จาก

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, *ปัญหาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม, อาษา*, ฉบับที่ 1 (เมษายน 2529), หน้า 74–79.

โอภาส วลธิภากร, *สถาปัตยกรรม Post-Modern อย่างไทย, ศิลปกรรมปริทรรศน์* ฉบับที่ 3 (สิงหาคม–กันยายน 2529), หน้า 122–130.

⁴ ฤทัย ใจจรรักษ์. *เรือนไทยเดิม* (กรุงเทพ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518), หน้า 293–355.

⁵ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทได้จาก

คณะกรรมการจัดงานสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, *สมุดภาพสถาปัตยกรรมกรุงรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพ : กราฟิการ์ต, 2525), หน้า 25.